

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА: ТЕОРІЯ, ІСТОРІЯ, МЕТОДИКА

УДК 378.011.3-051:373.2]:37:091.2:331.548
DOI: 10.33989/2226-4051.2021.24.255913

Наталія Сулаєва, м. Полтава
ORCID: 0000-0001-5066-8605

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З МУЗИЧНИМИ ПРОФЕСІЯМИ

У статті висвітлюються теоретико-методичні засади підготовки майбутніх вихователів до ознайомлення дітей дошкільного віку з музичними професіями. Акцентується увага на сензитивності дошкільного віку для розвитку музичності та виявлення інтересу до професій. Наголошується, що формування відповідної компетентності відбувається у процесі фахової підготовки у ЗВО й передбачає реалізацію трьох компонентів: когнітивного, діяльнісного та рефлексивного. Підкреслюється, що одним із засобів оволодіння студентами методикою ознайомлення дошкільників з музичними професіями є використання ігрових технологій, які передбачають залучення майбутніх вихователів до організації музично-дидактичних ігор.

Ключові слова: підготовка майбутніх вихователів ЗДО; музичні професії; музично-дидактична гра.

Постановка проблеми. Вітчизняна система підготовки майбутніх вихователів ЗДО зазнає поступових змін. Оновлення відбувається відповідно до розвитку суспільства, й зокрема, в царині формування у студентів педагогічних вишів компетентностей із ознайомлення дітей дошкільного віку з традиційними та сучасними професіями. Окрему ланку в цьому процесі займає робота вихователя ЗДО щодо формування уявлень дітей про музичні професії.

Актуальність порушеної проблеми визначається сензитивністю дошкільного віку для розвитку емоцій, почуттів, виявлення інтересу до різних професій, і, що не менш важливо, для розвитку «специфічних особливостей людського організму», які за сприят-

ливих умов перетворюються на різні здібності» (Теплов, 1985, 335 с.). Однією з таких умов, зокрема для розвитку музичних здібностей, є наявність у ЗДО компетентного фахівця, здатного на високому рівні не лише здійснювати мистецько-освітню діяльність, але й формувати у дітей уявлення про вартісність музичної діяльності та цінність музичних професій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У педагогічних дослідженнях вітчизняних науковців (Л. Артемова, М. Антонова, О. Гнізділова, І. Єршова, Н. Захарова, Н. Кудикіна, Ю. Лукашова), які присвятили свої розвідки проблемам ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями, акцентується увага на винятковій необхідності здійснення такої діяльності. Водночас лише окремі теоретики (Ю. Лукашова, С. Матвієнко) досить побіжно розглядають різні аспекти формування уявлень дошкільників про музичні професії. До презентацій власнестворених відеопроєктів та музично-дидактичних ігор вдаються практики (О. Кошопал, Т. Левчун). Зважаючи на це, висвітлення потребують питання формування у майбутніх вихователів ЗДО компетентностей щодо ознайомлення дітей з музичними професіями.

Метою статті є визначення теоретико-методичних підходів до підготовки майбутніх вихователів до формування уявлень у дітей дошкільного віку про музичні професії.

Методи дослідження: аналіз наукових джерел для уточнення сутності ключових понять; систематизація та узагальнення педагогічного досвіду підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів.

Виклад основного матеріалу. Сьогодення педагогічної науки і практики характеризується відсутністю єдиного підходу до ознайомлення дошкільників з різними сферами професійної діяльності. Тому й у системі підготовки майбутніх вихователів у закладах вищої педагогічної освіти до формування уявлень у дітей дошкільного віку про професії також його немає. Водночас у процесі засвоєння студентами різних освітніх компонент (далі – ОК), як-от: загальна та дошкільна педагогіка, дитяча психологія та психологія дитячої творчості, ознайомлення дітей із суспільним довкіллям, різноманітних методик тощо – відбувається процес формування у здобувачів освіти компетент-

ностей щодо професійної орієнтації дошкільників. Цінність такого процесу полягає не тільки в тому, щоб познайомити дітей із професіями дорослих, виховати у них повагу до людей праці, а й у тому, щоб підготувати дитину до подальшого вибору майбутньої професійної діяльності. Зокрема, віднайти й якомога повніше розкрити нахили, уподобання, індивідуальні творчі сили дошкільника з тим, щоб майбутня професійна діяльність стала для нього «сродною працею», дозволила досягти найвищих результатів і, головне, зробила його щасливим. Адже розквіт людської особистості полягає в тому, «... щоб кожен займався улюбленою працею, і чим глибше він вникне в цю працю, тим більше розвиватимуться його здібності й талант, тим щасливіше буде його життя» (Сухомлинський, 1977, с. 18).

З огляду на вищезазначене, важливим фактором правильної організації ознайомлення дітей із професіями, й зокрема музичними, є підготовка майбутніх вихователів до цієї діяльності. Вона має здійснюватися у процесі фахової підготовки. Структура досліджуваної діяльності має когнітивний, діяльнісний і рефлексивний компоненти.

Наявність когнітивного компонента зумовлена потребою формування у майбутніх вихователів уявлень про музичні професії та на основі знань психолого-педагогічних засад розвитку дитини дошкільного віку розуміння доцільності ознайомлення з ними вихованців ЗДО. Важливими також є знання про вікові та індивідуальні особливості розвитку музичності дошкільників, види музичної діяльності, методи, прийоми, форми організації музичного виховання дітей.

Реалізація цього компонента розпочинається із засвоєння студентами теоретичних основ музичного виховання дошкільників. У ході оволодіння змістом відповідної ОК освітньо-професійної програми майбутні вихователі отримують знання про музику як вид мистецтва та її значення в розвитку дитини дошкільного віку. В них формується розуміння сутності музикальності та власне музичних здібностей, що зумовлене необхідністю наявності в майбутнього вихователя здатності діагностувати рівень музикальності кожного дошкільника з тим, щоб визначити індивідуальну траєкторію його розвитку, залучити

до відповідного виду музичної діяльності й у подальшому, за потреби, спрямувати на вибір музичної професії.

Студентам пропонуються до розгляду питання музичного розвитку дітей, починаючи з раннього віку, акцентується увага на тому, що впродовж першого року життя створюється підґрунтя для формування основних музичних здібностей (ладового чуття, відчуття ритму, здатності до слухового уявлення), наголошується, що на різних етапах психофізіологічного розвитку малюка виявляються відповідні вікові задатки й здібності. Знання майбутніми вихователями вікових особливостей музичного розвитку дошкільників є важливими у визначенні змісту музично-педагогічної роботи з дітьми певної групи, зокрема, кожного виду музичної діяльності: співу, слухання музики, гри на музичних інструментах, рухів під музику. Водночас ці знання є необхідними для вибору методів, прийомів, засобів музичного виховання дошкільників, з-поміж яких особливе місце належить музично-дидактичним іграм. Саме вони, як ігри пізнавального характеру, спрямовані на збагачення й закріплення уявлень дітей про музику та музичну діяльність і є «універсальним засобом розвитку музичності дітей» (Ветлугіна, 1978).

Діяльнісний компонент фахової підготовки майбутніх вихователів спрямовано на розвиток професійних умінь ознайомлювати дітей дошкільного віку з музичними професіями. Його реалізація передбачає формування у здобувачів вищої освіти здатності до проектування такої діяльності відповідно до індивідуально-психологічного розвитку дітей певної вікової групи, уміння й навички використовувати відповідні методики, актуалізувати на практиці теоретичні знання з педагогіки, психології, методики музичного виховання дошкільників для проведення занять з ознайомлення дітей з музичними професіями. Реалізація діяльнісного компонента підготовки майбутніх вихователів до роботи з пропагування музичних професій може відбуватися з використанням традиційних підходів, а також через залучення здобувачів освіти до ігрової діяльності, яка передбачатиме програвання мистецько-дидактичних ігор, де студенти можуть бути задіяні і як діти дошкільного віку, і як вихователі ЗДО.

Уведення ігрової діяльності в процес навчання студентів у закладі вищої освіти має значні переваги, з-поміж яких виокремлюються: підвищення мотивації до навчання, оскільки ігри збуджують допитливість студентів до способів розв'язання професійних і навчальних проблем в ігровому середовищі та посилюють міжособистісні взаємини; можливість практичного введення нових комунікативних і поведінкових норм; сприяння опануванню студентом досвіду діяльності, подібної до тієї, яку він буде реалізовувати у професійному житті; стимулювання учасників гри до тренування певних особистісних навичок, необхідних у груповому навчальному процесі; балансування активності між усіма студентами тощо (Мачинська, 2013, с. 19).

Включення студентів в ігрову діяльність у процесі формування в них здатності до ознайомлення дошкільників із музичними професіями дає можливість: створити в аудиторії умови, близькі до педагогічної взаємодії вихователя та дітей у ЗДО; оволодіти змістом навчального матеріалу на основі програвання різних ситуацій; повправлятися в застосуванні відповідних методів і прийомів залучення дітей до музичної діяльності з метою пропагування різних музичних професій.

Ефективність реалізації ігрової технології зі студентами залежить від багатьох чинників, зокрема від правильності та чіткості поставленої мети проведення певної гри, у нашому випадку це може бути ознайомлення з музичними професіями: співака (соліста чи хориста), інструменталіста (оркестранта чи соліста-піаніста, ксилофоніста, ударника тощо), диригента, композитора, діджея, звукорежисера тощо.

Не менш важливим є вибір виду музично-дидактичної гри для дошкільників, яка буде програватися студентами. До прикладу, ігри, які супроводжуються спокійним музикуванням, можна використовувати з метою ознайомлення дітей із професією учасника оркестру чи співака. У таких іграх студенти мають змогу виявити свої здібності щодо оволодіння грою на дитячих музичних інструментах у ролі оркестранта, який грає на різних інструментах, чи композитора, що пише музику для таких інструментів. Якщо ігри призначено для дітей молодшої групи, то можна скористатися бубном, барабаном, брязкальцями, дзвони-

ками, дудочками. Ігри для дітей середньої групи мають бути збагачені трикутником, металофоном, ксилофоном, маракасами. В ігри для дошкільників старшої групи можуть бути додані флейта, духова гармоніка, домра, іграшкові піаніно, рояль тощо.

Спокійне музикування може використовуватися й для навчання студентів методиці ознайомлення дошкільників із професіями хориста чи соліста. На підготовчому етапі слід підготувати картинки (відповідно до яких можуть виконуватися фрагменти пісень), фішки (які позначатимуть висоту звуків) чи відеофрагменти (для озвучування) тощо.

Із метою навчання студентів методиці ознайомлення дошкільників із професіями диригента, діджея чи звукорежисера доцільно використовувати ще один вид музично-дидактичних ігор – типу рухливих. Їхнє проведення сприятиме формуванню вміння «диригента» відповідно реагувати на музичні твори різноманітні за характером, темпом і ритмом, а «діджею» та «звукорежисеру», крім того, на динамічну партитуру тощо. Такі ігри потребують підготовки реквізиту та обладнання – диригентської палички, музичних інструментів, мікшерного пульта чи комп'ютера з колонками тощо.

Важливим є визначення регламенту гри, який передбачає: прогнозування її тривалості (з урахуванням коефіцієнту стиснення часу); відведення часу для підведення підсумків; урахування характеру проведення гри (неперервний чи дискетний). Так, ознайомлення дітей із професіями виконавців музичних творів (інструментальних чи вокальних) може відбуватися впродовж декількох занять, пов'язаних між собою однією спільною метою. Програвання ж музично-дидактичної гри для формування у студентів уміння ознайомлювати дошкільників із професією диригента, для прикладу, може тривати одне заняття з розрахунку 10 хвилин для дітей раннього віку, 15 – молодшого, 20 – середнього, 25 хвилин – старшого дошкільного віку.

Перед початком гри важливо чітко розподілити ролі. Перші ігри можуть відбуватися за керівництва та безпосередньої участі викладача як вихователя дошкільного закладу. В них може реалізуватися сценарій, укладений викладачем. Студенти ж виконують роль дошкільників. Після реалізації декількох ігор,

підготовлених педагогом, до їх розробки, організації та реалізації залучаються здобувачі освіти. Кількість ігор репродуктивного характеру, запропонованих педагогом, залежить від загальної готовності студентів до виконання означеної діяльності.

Усі учасники музично-дидактичної гри мають дотримуватися правил, визначених перед початком її проведення. Наприклад, студенти, які задіяні в грі в ролі дошкільників, мають чітко виконувати настанови студента, котрий реалізує ігрові функції вихователя. Останній, у свою чергу, додержується інструкції щодо проведення заняття та використання методів досягнення визначеної мети.

Уже після проведення першої гри будуть зрозумілими перспективи вдосконалення ігрової технології, зважаючи на особливості її перебігу й організації, певні недоречності й недоліки взаємодії учасників, які виникли в ході її реалізації. Важливим є етап аналізу проведеного заняття, розробка плану наступної гри з урахуванням усіх виявлених проблем. Систематичне використання ігор, спрямованих на підготовку студентів до ознайомлення дошкільників із музичними професіями, дозволить досягти оптимальних результатів сформованості відповідних компетентностей.

Вагомим етапом перевірки готовності майбутніх вихователів до ознайомлення дітей з музичними професіями є реалізація рефлексивного компонента. Він надає можливість кожному здобувачеві освіти виявити свої творчі сили, нахили, здібності, уміння й навички під час організації вищезазначеної діяльності зі студентською аудиторією. Цінним є створення умов для оприявлення сформованих компетентностей на виробничій педагогічній практиці у ЗДО. Зокрема, йдеться про спроможність майбутнього вихователя самостійно підготувати та зреалізувати музично-дидактичні ігри, які б дозволили продемонструвати його індивідуальний стиль діяльності, самоствердитися, виступаючи при цьому об'єктом педагогічної діяльності («Я-виконавець») і суб'єктом («Я-контролер»), який спроможний оцінювати та визначати пріоритети подальшого вдосконалення.

Здатність до ознайомлення дошкільників з музичними професіями здобувачі освіти можуть проявити і під час

різноманітних неформальних позанавчальних заходів. Одним із таких, для прикладу, є соціальний проєкт «Місто професій», що реалізується Українською освітньою фундацією. За 7 років свого існування проєкт утілюється у 52 містах України та зібрав понад мільйон дітей. Суть його полягає в ознайомленні учасників, зокрема дошкільного віку, з найрізноманітнішими професіями: лікаря, інженера, поліцейського, програміста, водія, каменяра, піцайоло, звукорежисера, художника, дизайнера, фотографа, ведучого ток-шоу, диктора тощо. Майбутні вихователі ЗДО могли б збагатити цей проєкт власними підходами щодо формування у дошкільників уявлень про музичні професії, які в ньому представлено досить фрагментарно. Схожі проєкти реалізуються й на регіональному рівні. Так, студенти Полтавщини щорічно стають учасниками Обласного фестивалю професій ПрофіЛенд. Тож здобувачі освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, й зокрема ті, що опановують зміст освітньо-професійної програми «Дошкільна освіта», мають змогу презентувати музичні професії й на цьому заході.

Формуванню готовності випускників ЗВО до ознайомлення дітей дошкільного віку з музичними професіями сприятимуть: участь у мистецьких заходах університету, факультету, де є можливість презентації власних творчих здібностей; відвідування різноманітних мистецьких заходів (концертів, вистав, фестивалів, конкурсів тощо), під час яких можна безпосередньо познайомитися з людьми музичних професій; отримання неформальної мистецької освіти в художньо-творчих колективах й упродовж років навчання в ЗВО безпосередньо побувати в ролі хориста, соліста, оркестранта тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, необхідність підготовки студентів спеціальності «Дошкільна освіта» до ознайомлення дітей з музичними професіями зумовлена сензитивністю дошкільного віку для розвитку емоцій, почуттів, здібностей, зокрема й музичних, та виявлення інтересу до різних професій. Процес підготовки майбутніх вихователів до здійснення такої діяльності має три компоненти. Перший – когнітивний – передбачає наявність у здобувачів освіти знань

психолого-педагогічних особливостей розвитку дітей дошкільного віку; вікових та індивідуальних характеристик становлення музичності дошкільників; видів музичної діяльності; музичних професій; методів, прийомів, форм організації музичного виховання дітей. Другий компонент – діяльнісний – реалізується через залучення студентів до ігрової діяльності. Цей процес характеризується необхідністю чіткого визначення мети музично-дидактичних ігор, які будуть використовуватися на заняттях, їх видів, обладнання, регламенту та правил тощо. Посутніми є планомірність і систематичність проведення зі студентами музично-дидактичних ігор зі зміною виконуваних ними ролей. Останній – рефлексивний компонент – має на меті перевірку готовності майбутніх вихователів до ознайомлення дітей дошкільного віку з музичними професіями через виявлення сформованих у них фахових компетентностей в умовах організації ігрової діяльності з однокурсниками в аудиторії та дошкільнятами в ЗДО під час педагогічної практики, а також через участь у різних неформальних позанавчальних заходах.

Здійснене дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Перспективними видаються розробка та впровадження в процес професійної підготовки майбутніх вихователів окремого спецкурсу для ознайомлення дітей дошкільного віку з музичними професіями.

Список використаної літератури

- Вагаманюк, Г. (2007). Дидактична гра як засіб розвитку музичних здібностей дошкільників. *Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету*, 6, 135-137.
- Ветлугіна, Н. (1978). *Музичний розвиток дитини*. Київ: Музична Україна.
- Гнізділова, О., & Лукашова, Ю. (2020). Використання мультфільмів у процесі ранньої профорієнтації дошкільників. *Гуманізація навчально-виховного процесу*, 99, 214-224.
- Лукашова, Ю. Реалізація принципів гендерної рівності у процесі формування уявлень у дітей дошкільного віку про професії дорослих. В *Дошкільна освіта у сучасному соціокультурному просторі*. (с. 111-118). Полтава.
- Мачинська, Н. І. (2013). *Педагогічна освіта магістрантів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю: Монографія*. Львів: ЛьвДУВС.
- Сухомлинський, В. (1977). *Павлицька середня школа*. Вибрані твори (Т. 4). Київ: Рад. школа.
- Теплов, Б. (1985). *Психологія музикальних способностей*. Москва: Педагогіка.

Nataliia Sulaieva

FUTURE EDUCATOR TRAINING TO ACQUAINT PRESCHOOL CHILDREN WITH MUSICAL PROFESSIONS

The article highlights the theoretical and methodological principles of future educators of preschool education institutions training to acquaint children with music professions. Emphasis is placed on the sensitivity of preschool age for the development of children's musicality and interest in professions. It is emphasized that the formation of competence to acquaint preschoolers with musical professions takes place in the process of professional training of students majoring in Preschool Education in higher educational institutions and involves the implementation of three components. The cognitive component covers the system of formation of students' knowledge about the psychological and pedagogical features of preschool children's development, musical professions, purpose, tasks, content, methods, and forms of organization of preschoolers' musical education. The activity component is characterized by the process of formation of competencies to plan and implement musical and didactic games to acquaint preschool children with the professions of a singer, an instrumentalist, a conductor, a composer, a DJ, a sound director, etc. The article presents the characteristics of one of the effective methods of their formation, namely the introduction of game technologies in the educational process of preschool educational institutions. The reflective component involves checking future educators' readiness to acquaint preschool children with music professions on the basis of their competencies in the organization of play activities with students, the implementation of musical and didactic games in preschool educational institutions during teaching practice, participation in various informal extracurricular activities.

Keywords: training of future educators of preschool educational institutions; musical professions; a musical and didactic game.

References

- Hnizdilova, O., & Lukashova, Yu. (2020). Vykorystannia multfilmiv u protsesi rannoï proforiientatsii doshkilnykiv [The use of cartoons in the process of preschoolers' early career guidance]. *Humanizatsiia navchalno-vykhovnoho protsesu [Humanization of the educational process]*, 99, 214-224 [in Ukrainian].
- Lukashova Yu. Realizatsiia pryntsypli hendernoi rivnosti u protsesi formuvannia uiavlen u ditei doshkilnoho viku pro profesii doroslykh [Implementation of gender equality principle of in the process of formation of preschool children's ideas about the adult profession]. In *Doshkilna osvita u suchasnomu sotsiokulturnomu prostori [Preschool education in the modern socio-cultural space]*. (p. 111-118). Poltava [in Ukrainian].
- Machynska, N. I. (2013). *Pedahohichna osvita mahistrantiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv nepedahohichnoho profiliiu: Monohrafiia [Pedagogical education of undergraduates of higher educational institutions of non-pedagogical profile: a monograph]*. Lviv: LvDUVS [in Ukrainian].
- Sukhomlynskyi, V. (1977). *Pavlyska serednia shkola [Pavlivka High School]*. Vybr. tvory. (T. 4). Kyiv: Rad. shkola [in Ukrainian].
- Teplov, B. (1985). *Psihologija muzykalnyh sposobnostej [Psychology of musical ability]*. Moskva: Pedagogika [in Russian].
- Vatamaniuk, H. (2007). Dydaktychna hra, yak zasib rozvytku muzychnykh zdibnostei doshkilnykiv [Didactic game as a means of developing musical abilities of preschoolers]. *Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho derzhavnoho universytetu [Scientific works of Kamyanets-Podilsky State University]*, 6, 135-137 [in Ukrainian].
- Vetluhina, N. (1978). *Muzychnyi rozvytok dytyny [A child's musical development]*. Kyiv: Muzychna Ukraina [in Ukrainian].

Одержано 28.08.2021 р.